

<https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-70-09>
УДК 930(100)-042.3:005.745-027.543«1900/2022»

Марія Доценко

аспірантка

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна

Email: m-i-dotsenko161@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0085-6807>

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ КОНГРЕСІВ ІСТОРИЧНИХ НАУК (1900–2022) У ФОРМУВАННІ НАУКОВОГО РЕПЕРТУАРУ СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА ІСТОРИКІВ

Статтю присвячено дослідженню ролі Міжнародних конгресів історичних наук у функціонуванні світової історичної науки у ХХ—на початку ХХІ ст. Для осмислення зв'язку між діяльністю всесвітніх форумів істориків і загальними тенденціями розвитку світової історичної науки застосовано репертуарний підхід, що дозволить проаналізувати внесок цих заходів у формування наукового репертуару міжнародної академічної спільноти істориків. У роботі розглянуто вплив Міжнародних конгресів історичних наук на формування організаційного, теоретико-методологічного та тематичного репертуарів світового наукового співтовариства істориків. Визначено, що поява такої форми наукової комунікації була зумовлена потребою в продукуванні антикризового репертуару, спрямованого на подолання організаційної

Як цитувати: Доценко М. Роль Міжнародних конгресів історичних наук (1900–2022) у формуванні наукового репертуару світового співтовариства істориків. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2026. Вип. 70. С. 181–199. <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-70-09>

How to cite: Dotsenko M. The Role of the International Congresses of Historical Sciences in Shaping the Scholarly Repertoire of the Global Community of Historians, 1900 To 2022. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series History*. 2026. No. 70. PP. 181–199. <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-70-09> (In Ukrainian)

© Доценко М., 2026

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

та теоретико-методологічної кризи в історичній науці кінця XIX століття. Особливу увагу в статті приділено аналізу впливу геополітичної ситуації на перебіг процесу трансформації репертуару світового наукового співтовариства істориків. Наголошено, що становлення конгресів як комунікаційного простору для продукування нових репертуарів відбувалося за активного сприяння Міжнародного комітету історичних наук. Зазначено, що високий рівень залученості цієї інституції до організації та проведення форумів дозволив консолідувати вчених з різних країн для пошуку шляхів подолання кризових явищ у світовій історичній науці. У статті зроблено висновок про важливу роль Міжнародних конгресів істориків у формуванні т. зв. «горизонтальної» моделі наукової комунікації та механізмів трансляції організаційних та дослідницьких практик світового наукового співтовариства істориків. Зокрема, встановлено, що діяльність всесвітніх історичних форумів сприяла реалізації переходу від позитивістської моделі історіописання до т. зв. антропологічно орієнтованої «нової історичної науки» та легітимації нових проблемних полів світової історіографії.

Ключові слова: Міжнародні конгреси історичних наук, Міжнародний комітет історичних наук, наукова комунікація, наукове співтовариство, науковий репертуар, нова історична наука.

Одними з особливостей розвитку світової історичної науки у XX — на початку XXI ст. стали активізація міжнародних професійних контактів вчених та поява розгалуженої мережі нових комунікативних майданчиків для обміну досвідом між науковцями з різних країн. Починаючи з 1900 р., провідне місце в комунікаційному просторі академічного співтовариства істориків посідають Міжнародні конгреси історичних наук (далі — МКІН) — масштабні форуми, що скликають раз на п'ять років для обговорення широкого кола питань світової історичної науки та пошуку можливих шляхів розв'язання її нагальних проблем. Утім, попри визначний статус цієї форми наукової комунікації і стабільно високий рівень залученості представників різних країн до участі в цих заходах, діяльність конгресів залишається на маргінесі дослідницьких інтересів українських істориків. Нечисленні публікації, присвячені цим форумам, здебільшого мають характер інформаційних повідомлень про перебіг подій (Isaievych 2001; 2009; Sereda 2010; Samojlenko 2015) або висвітлюють окремі аспекти процесу інтеграції

спільноти українських істориків до міжнародного фахового наукового співтовариства (Atamanenko 2009; Bazhenova 2007; 2008; Yusov 2014), залишаючи поза увагою питання про значення Міжнародних конгресів істориків для розвитку світової історичної науки. Єдиною спеціальною працею, спрямованою на аналіз історії цих форумів у контексті процесів розвитку світової історіографії лишається дослідження С. Таборанського (Taborans'kyj 2012), що являє собою спробу осмислення результатів таких зустрічей науковців крізь призму деяких теоретико-методологічних новацій, привнесених в історіюписання в період «холодної війни». Подібна ситуація спостерігається й у зарубіжній історіографії, де єдиним ґрунтовним дослідженням, що проблематизує зв'язок між діяльністю конгресів і розвитком світової історичної науки, є монографія К. Ердманна (Erdmann 2005), яка охоплює історію цієї форми наукової комунікації від моменту її появи і до кінця ХХ ст.

Вищезгадані праці ґрунтуються на застосуванні оптики парадигмального підходу до дослідження історії МКІН, оминаючи увагою проблеми впливу цих заходів на організацію наукової діяльності світового фахового наукового співтовариства та інституалізацію нових напрямів історичних студій. Відсутність в українській та зарубіжній проблемній історіографії праць, які б відображали зазначені аспекти діяльності цих форумів, визначає необхідність подальшого дослідження трансформацій організаційних і теоретико-методологічних засад світової історичної науки крізь призму аналізу діяльності МКІН.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі Міжнародних конгресів істориків у функціонуванні світової історичної науки у ХХ — на початку ХХІ ст. Для реалізації поставленої мети запропоновано застосування т. зв. «репертуарного підходу» Р. Анкенні та С. Леонеллі (Leonelli, Ankeny 2015; Ankeny, Leonelli 2016) як альтернативи традиційній парадигмальній візії процесів розвитку світової науки. Концептуальну основу підходу становить поняття «науковий репертуар», яке автори розглядають як узгоджену сукупність матеріальних, соціальних та епістемічних компонентів наукової діяльності, навичок та моделей поведінки членів наукового співтовариства, що має комунікативний характер і високу здатність до трансляції (Ankeny, Leonelli 2016,

24–28). Виходячи з цього, розвиток будь-якої науки, за Р. Анкенні та С. Леонеллі, визначається як процес формування, функціонування та зміни дослідницьких репертуарів, що відбувається внаслідок взаємодії внутрішніх чинників організації науки та зовнішніх процесів, що можуть впливати на її розвиток (міжнародні конфлікти, геополітичні протистояння, соціально-економічні трансформації тощо). Тяглість історії МКІН, їхня спрямованість на забезпечення діалогу та пошук консенсусу між представниками академічних спільнот різних країн визначають доцільність аналізу ролі цих форумів у продукуванні та трансформації дослідницького репертуару світового наукового співтовариства істориків.

Джерельна база дослідження представлена офіційними програмами МКІН за 1900–2022 рр., організаційною документацією Міжнародного комітету історичних наук, звітами національних комітетів істориків країн-організаторів та учасниць цих форумів.

Кінець XIX — початок XX ст. став періодом організаційно-комунікаційної та теоретико-методологічної кризи у світовій історичній науці. Визнання науковим співтовариством вичерпаності можливостей панівної інституційної («вертикальної») моделі наукової комунікації, що базувалася на практиках взаємодії між ученими на рівні національних академій наук та університетів, мала елітарний характер і відзначалася низькою інтенсивністю та спорадичністю контактів між ученими (Bigg et al. 2023), сприяло появі ідеї створення міжнародного комунікаційного майданчика для оперативного обміну досвідом між істориками з різних країн та їхньої позаінституційної кооперації для пошуку шляхів подолання епістемологічної кризи в історіописанні та вирішення інших нагальних питань світової історичної науки. Висока популярність міжнародних конгресів фахівців з окремих дисциплін, що ознаменувала функціонування світового наукового простору наприкінці XIX ст. (Schroeder-Gudehus 1990, 143), та значний потенціал таких комунікативних форм для продукування колективних стандартів наукової діяльності створили підґрунтя для проведення у 1900 р. I МКІН, відомого як Міжнародний конгрес порівняльної історії. Відповідно в межах того підходу, який покладено в основу статті, можна сказати, що таким

форумам як новій формі комунікації вчених, відводилася функція про-
дукування антикризового наукового репертуару.

Діяльність перших МКІН, що відбулися в Парижі (1900 р.), Римі (1903 р.), Берліні (1908 р.) і Лондоні (1913 р.) була спрямована на пошук можливих шляхів подолання епістемологічної кризи, що виникла наприкінці XIX — на початку XX ст. в умовах поширення філософії модернізму й супроводжувалася визнанням світовим науковим співтовариством неможливості осмислення індивідуального досвіду людини в рамках панівної структуралістської парадигми позитивізму. Починаючи з форуму у Парижі, одними з центральних тем дискусій під час перших конгресів стали питання, пов'язані з критикою пізнавальних можливостей позитивізму (Erdmann 1990). Також увага приділялася гносеологічному потенціалу т. зв. «історичного синтезу», «історіометрії» та марксистського підходу до історіописання, що обговорювалося на конкретно-історичному матеріалі (Haskin 1908; Monod 1909; Erdmann 1990). Логічним продовженням цих дискусій стало ухвалення під час I МКІН рішення про заснування журналу «*Revue de Synthèse Historique*» (Erdmann 1990), що мав стати першим друкованим комунікаційним органом світового наукового співтовариства істориків для висвітлення нагальних методологічних проблем у міждисциплінарній перспективі. Вже високий рівень залученості учасників форумів з різних країн до осмислення наведених вище засадничих проблем історичної науки дозволяє твердити про помітну роль таких заходів у формуванні епістемічної основи антикризового дослідницького репертуару міжнародної академічної спільноти істориків.

Проведення перших МКІН сприяло формуванню та трансформації тематичного ядра дослідницького репертуару світового наукового співтовариства істориків. Масштабність заходів та їхня орієнтація на широку аудиторію дослідників мотивувала організаторів зустрічей науковців до оптимізації мережі секцій поєднанням «традиційних» напрямів історичних досліджень і нових проблемних полів, що виникали в історичній науці під впливом процесів спеціалізації та диференціації соціогуманітарного знання. З огляду на це, формування програм Па-

ризького¹, Римського², Берлінського³ та Лондонського⁴ конгресів відбувалося на основі тематико-хронологічного принципу організації обговорень. Нарівні з традиційною політичною проблематикою, що посідала центральне місце в репертуарі класичної історичної науки впродовж XIX ст. і розглядалася на матеріалі різних епох, програми заходів містили засідання, присвячені проблемам історії права, науки, мистецтва, широкого кола спеціальних історичних дисциплін (археологія, нумізмати́ка, сфрагістика, історична географія, епіграфіка тощо). Стабільно висока частка сесій, присвячених таким напрямам історичних досліджень під час перших всесвітніх історичних форумів, дає підстави зауважити, що формування практики проведення цих заходів супроводжувалося появою спеціалізованих комунікаційних майданчиків для обговорення на міжнародному рівні проблем зазначених дослідницьких полів і сприяло їхній подальшій інституалізації як окремих наукових дисциплін.

Важливе значення для трансформації організаційного репертуару світового наукового співтовариства істориків мали започатковані під час перших конгресів практики підготовки та проведення заходів. Орієнтація форумів на забезпечення кооперації між ученими з різних країн зумовила включення до програм цих зустрічей науковців різноманітних культурних заходів, спрямованих на забезпечення неформальних контактів між ученими з різних країн для подальшої позаінституційної співпраці. Високий рівень відвідуваності таких заходів та їхня позитивна оцінка представниками різних національних спільнот істориків дозволяє констатувати значну роль цього елементу роботи конгресів у формуванні нової «горизонтальної» моделі комунікації світового наукового співтовариства істориків.

---

¹ Annales internationales d'histoire. Congrès de Paris 1900. 1re section. Histoire générale et diplomatique. Paris: Librairie Armand Collin. 1901. P. 3–5.

² Müntz E. Programme du Congrès international des Sciences historiques, Rome, 1902. *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*. 1901. No. 45–4. P. 556–557.

³ Congrès international des sciences historiques à Berlin en 1908. *Bibliothèque de l'École des chartes*. 1907. No. 68. P. 680.

⁴ Brenton A. The International Congress of Historical Studies. *American Anthropologist, New Series*. 1913. Vol. 15. No. 3. PP. 460–469.

Початок Першої світової війни перервав традиції проведення МКІН до 1923 р. Геополітичні реалії, що склалися в перші міжвоєнні роки, актуалізували проблему необхідності продукування нового антикризового репертуару світового наукового співтовариства істориків для організації ефективної взаємодії між ученими з країн, що опинилися в стані політико-ідеологічної конфронтації. За таких умов нагальною проблемою, що супроводжувала підготовку та проведення V МКІН у Брюсселі (1923 р.), стало питання про необхідність створення незалежного координаційного органу, що мав би перебрати на себе функції забезпечення комунікації між національними співтовариствами істориків під час наступних форумів і в період між ними (Leland 1923). Таким органом згідно з рішенням організаційного комітету зустрічі науковців у Брюсселі став Міжнародний комітет історичних наук, заснований 1926 р. для «сприяння розвитку історичної науки через міжнародне співробітництво»⁵. Загальні принципи діяльності цієї організації та механізми її взаємодії з національними співтовариствами істориків набули відображення в ухваленому того ж року Статуті Міжнародного комітету історичних наук.

Заснування Міжнародного комітету історичних наук сприяло унормуванню практик взаємодії між ученими з різних країн, ознаменувало появу нової комунікаційної мережі світового наукового співтовариства істориків та започаткувало формування нового механізму трансляції дослідницького репертуару в рамках міжнародної академічної спільноти. Наприклад, Статут Міжнародного комітету історичних наук з-поміж іншого передбачав утворення мережі національних комітетів істориків як офіційних організацій, що мають представляти інтереси своїх країн під час підготовки та проведення наступних конгресів. За цим документом право на участь у форумах отримували лише ті країни, чії національні комітети увійшли до складу Міжнародного комітету історичних наук. Національні комітети істориків відповідно до Статуту отримували право висувати своїх кандидатів для членства

---

⁵ Constitution of the International Committee of Historical Sciences. International Committee of Historical Sciences: website. URL: <http://surl.li/ggwahf> (accessed: 20.12.2025).

в керівному органі комітету — Бюро Міжнародного комітету історичних наук, та пропонувати експертів для підвищення ефективності роботи запланованих під час конгресів засідань⁶. За таких умов МКІН з відкритого майданчика для обміну досвідом між ученими з різних країн перетворювалися на елітарну форму наукової комунікації істориків, спрямовану на обговорення нагальних проблем світової історичної науки. Низький рівень залучення представників національних комітетів істориків з країн, що не були приймаючими сторонами, до прийняття рішень, пов'язаних з організацією та проведенням конгресів, і набуття Міжнародним комітетом історичних наук широких повноважень щодо організації цих заходів, підготовки програм засідань, культурної програми тощо створили передумови для формування низхідної моделі трансляції репертуару світового наукового співтовариства істориків.

Специфіка геополітичної ситуації міжвоєнного періоду актуалізувала проблему пошуку можливих механізмів консолідації світового наукового співтовариства істориків для посилення міжнародних зв'язків учених з різних країн і створення сприятливих умов для їхньої подальшої позаінституційної співпраці. Розв'язання проблеми передбачало трансформацію наявного організаційного репертуару міжнародної академічної спільноти істориків, що відбувалася навколо тези про необхідність об'єднання зусиль істориків з різних країн для протидії інструменталізації історичного знання з політичною метою і недопущення в майбутньому нових світових воєнних конфліктів. Реалізація цієї ідеї втілилася в започаткуванні практик використання культурної програми як інструменту примирення вчених з різних країн (екскурсії до м. Іпр та місця битви на р. Ізер під час форуму в Брюсселі) (Leland 1923, 642), обмеження хронологічних рамок обговорень періодом до початку Першої світової війни⁷ (VIII МКІН у м. Цюрих, 1938 р.). Нормативним оформленням ідеї консолідації наукового співтовариства для недо-

⁶ Constitution of the International Committee of Historical Sciences. International Committee of Historical Sciences: website. URL: <http://surl.li/ggwahf> (accessed: 20.12.2025).

⁷ VIIIe Congrès International des Sciences Historiques. *Revue d'Histoire du XIXe siècle*. 1936. No. 159. PP. 243–245.

пушення використання історичного знання з політичною метою стало ухвалення під час конгресового засідання Міжнародного комітету історичних наук у Венеції (1929 р.) Декларації про загальний осуд порушень академічної свободи (Isaievych 2009).

Як і під час попередніх конгресів, наріжним каменем дискусій під час форумів істориків у Брюсселі (1923 р.), Осло (1928 р.), Варшаві (1933 р.) та Цюриху (1938 р.) стало питання про модернізацію теоретико-методологічного репертуару світової історичної науки. Визнання світовим науковим співтовариством нагального характеру проблеми пошуку можливих альтернатив парадигмі позитивізму сприяло появі під час форуму в Брюсселі окремої методологічної секції, що була представлена на всіх подальших заходах міжвоєнного періоду і стала одним із перших спеціалізованих комунікаційних майданчиків цього профілю⁸. Втім, за свідченнями учасників форумів 1920–1930-х рр., перебіг сесій методологічного спрямування ознаменувався розгортанням методологічної конфронтації між прихильниками т. зв. «історичного синтезу», що представляли т. зв. «західну» історичну науку, та марксистського підходу до історіописання, який передовсім намагалися просувати радянські вчені (Goyau 1928; Martin 1933; Fling 1934). Стрімке зростання популярності ідей т. зв. «історичного синтезу», який під час перших конгресів розглядався як одна з перспективних методологічних рамок для розвитку світової історичної науки, супроводжувалося активізацією компаративних досліджень. Визнаючи здобутки історичної компаративістики, міжнародне наукове співтовариство виступило з підтримкою представленої під час Брюссельського конгресу ініціативи заснування журналу «*Revue Internationale d'histoire Universelle et Comparée*»⁹. Значна увага учених з різних країн до проблем та перспектив розвитку цих підходів до історіописання в ході засідань конгресів 1920–1930-х рр. дозволяє констатувати успішність їхньої інтеграції до дослідницького репертуару світового наукового співтовариства істориків.

⁸ Ve Congrès international des sciences historiques, à Bruxelles. *Bibliothèque de l'École des chartes*. 1922. No. 83. PP. 477–478.

⁹ Warland G. 5th International Congress of Historical Sciences, Brussels 1923: website. URL: <https://surl.li/jxlpzg> (accessed: 20.12.2025).

Діяльність МКІН у міжвоєнний період продемонструвала значні трансформації тематичного репертуару світового наукового співтовариства істориків, пов'язані зі зміною пріоритетного проблемного поля досліджень і дедалі більшою увагою вчених з усього світу до прикладних аспектів функціонування історичної науки. Тематичний спектр сесій, організованих під час цих форумів у період 1920–1930-х рр. дає підстави стверджувати про поступову переорієнтацію наукових інтересів міжнародного співтовариства істориків з політичної проблематики на дослідження у сфері економічної та соціальної історії (Leland 1923; 1938). Важливим явищем, що супроводжувало цей процес, стало посилення уваги до джерелознавчих практик у репертуарі міжнародної академічної спільноти, що сприяло інтеграції до програм форумів міжвоєнного періоду спеціальних секцій, присвячених проблемам виявлення, дослідження та публікації історичних джерел, розроблення методики їхнього аналізу в рамках різних спеціальних історичних дисциплін тощо (Leland 1923; Goyau 1928; Martin 1933; Fling 1934; Leland 1938). Нарівні з зазначеними процесами програми історичних форумів міжвоєнного періоду дозволяють зафіксувати сплеск інтересу істориків з різних країн до проблем викладання історії, що набули особливої актуальності в нових геополітичних умовах і стали предметом обговорення на засіданнях відповідної секції під час конгресів в Осло (1928 р.)¹⁰, Варшаві (1933 р.)¹¹ і Цюриху (1938 р.)¹².

Початок Другої світової війни зумовив порушення традиції скликання всесвітніх історичних форумів раз на п'ять років і відтермінував проведення IX МКІН на 1950 р. Початок «холодної війни» вплинув на посилення політико-ідеологічної конфронтації між учасниками даних заходів з різних країн і актуалізував проблему продукування нового антикризового репертуару світового наукового співтовариства істориків. За таких

¹⁰ Proceedings of the Sixth International Congress of Historical Sciences. Oslo 1928. *Bulletin of the International Committee of Historical Sciences*. 1929. No. 9. P. 1.

¹¹ VIIe Congrès International des Sciences Historiques, Varsovie, du 21 au 28 août 1933 sous le haut patronage de S. E. le Président de la République de Pologne. *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*. 1932. No. 37. PP. 38–43.

¹² VIIIe Congrès International des Sciences Historiques ...

умов ключовим вектором діяльності Міжнародного комітету історичних наук у 1950–1980-ті рр. став пошук можливих стратегій мінімізації геополітичних впливів на функціонування міжнародної академічної спільноти, а засідання всесвітніх форумів істориків перетворювалися на майданчики для їхньої апробації. Робота конгресів у часи «холодної війни» сприяла привнесенню до організаційного репертуару світового наукового співтовариства істориків практик модерації дискусій експертами з відповідної проблематики, побудови культурної програми навколо політично незаангажованих тем організації окремих тематичних панелей, пов'язаних з історією країн, які лише починають шлях інтеграції до світового наукового співтовариства істориків¹³, що сприяло формуванню нової культури діалогу в міжнародному академічному середовищі. Запровадження практики залучення всіх національних комітетів істориків до формування програм роботи форумів, що була вперше застосована під час підготовки Х МКІН у Римі (1955 р.)¹⁴, мало забезпечити рівноправність національних академічних спільнот учених незалежно від місця репрезентованих ними країн на геополітичній арені та сприяло формуванню висхідної моделі дослідницького репертуару світового наукового співтовариства істориків.

Розгортання «холодної війни» неминуче сприяло загострення теоретико-методологічного антагонізму між національними співтовариствами вчених, що опинилися по різні боки «залізної завіси». Високий рівень політизації дискусій засвідчив неможливість досягнення методологічного консенсусу для вироблення загальних стандартів продукування наукового знання і проблематизував необхідність пошуку нової, релевантної стану розвитку тогочасної світової гуманітаристики методологічної основи дослідницького репертуару світового наукового співтовариства істориків. Поширення філософії постмодернізму знову сприяло посиленню уваги міжнародної академічної спільноти до проблеми вищерпності пізнавальних можливостей структуралістської парадигми,

¹³ François M. XIIe Congrès international des sciences historiques à Vienne. *Bibliothèque de l'École des chartes*. 1964. No. 122. PP. 403–412.

¹⁴ Xe Congrès International des Sciences Historiques. *Revue du Nord*. 1952. No. 136. PP. 261–262.

що стала однією з центральних тем під час всесвітніх форумів істориків у Москві (1970 р.)¹⁵ та Сан-Франциско (1975 р.)¹⁶. Значна увага істориків з усього світу до ідей «лінгвістичного», «культурного» та «візуально-го» поворотів, що опинилися у фокусі уваги дослідників під час заходів у Москві (1970 р.)¹⁷, Сан-Франциско (1975 р.)¹⁸, Бухаресті (1980 р.)¹⁹ та Штутгарті (1985 р.)²⁰ і розглядалися під час окремих засідань як «головні теми», дозволяє стверджувати про важливість значення МКІН у продукуванні теоретико-методологічного репертуару «нової історичної науки».

Формування «нової історичної науки» ознаменувалося утвердженням т. зв. «антропоцентричної» парадигми в історіописанні та супроводжувалося трансформацією наявного тематичного репертуару світового наукового співтовариства істориків. Визнання міжнародною академічною спільнотою вичерпності пізнавальних можливостей структуралістської парадигми зумовило поступове зменшення уваги вчених з усього світу до проблем економічної історії на противагу зародженню стійкого інтересу до проблем, що перебувають у дисциплінарному полі т. зв. «нової соціальної історії» та «нової культурної історії». Запровадження під час форумів у Бухаресті (1980 р.)²¹ і Штутгарті (1985 р.)²² практики проведення сесій, присвячених проблемам та перспективам розвитку таких напрямків досліджень як усна, жіноча та гендерна історія,

---

¹⁵ XIIIe Congrès international des sciences historiques à Moscou. *Bibliothèque de l'École des chartes*. 1969. No. 127–1. PP. 282–289.

¹⁶ François M. XIVe Congrès international des sciences historiques à San Francisco. *Bibliothèque de l'École des chartes*. 1973. No. 131–2. PP. 707–713.

¹⁷ XIIIe Congrès international des sciences historiques à Moscou. *Bibliothèque de l'École des chartes*. 1969. No. 127–1. PP. 282–289.

¹⁸ François M. XIVe Congrès international des sciences historiques à San Francisco. *Bibliothèque de l'École des chartes*. 1973. No. 131–2. P. 707–713.

¹⁹ XVe Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest 1980. *Quaderni storici*. 1979. Vol. 14. No. 42(3). PP. 1210–1212.

²⁰ Тихвинский С. Л. О заседании Бюро МКІН. *Вопросы истории*. 1983. № 3. С. 136–140.

²¹ XVe Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest 1980 ...

²² Тихвинский С. Л. О заседании Бюро МКІН ...

дозволяє констатувати значну роль Міжнародних конгресів історичних наук у легітимації цих проблемних полів та їх інституалізації як окремих субдисциплін.

Завершення «холодної війни» спричинило згасання політико-ідеологічної конфронтації під час конгресів і актуалізувало проблему продукування нового, посткризового організаційного репертуару світового наукового співтовариства істориків. За нових геополітичних умов одним з важливих аспектів діяльності Міжнародного комітету історичних наук стали пошук та апробація нових механізмів розширення комунікаційної мережі вчених завдяки інтеграції до неї дослідників з держав т. зв. «пострадянського простору» й т. зв. «третього світу». Реалізація ініціативи ознаменувалася утвердженням практики проведення конгресів у неєвропейських країнах нарівні з країнами Європи, що традиційно виступали приймаючими сторонами для таких зустрічей науковців, і започаткуванням практики індивідуальної фінансової підтримки учених з країн Центрально-Східної Європи, Азії та Африки в разі неможливості забезпечення їхньої присутності на форумах за кошти національних комітетів істориків, які вони репрезентують. Визнання міжнародною академічною спільнотою доцільності створення спеціальних комунікаційних майданчиків, спрямованих на переосмислення історії названих країн, спричинило відродження ідеї проведення відповідних тематичних засідань у форматі «регіональних робочих семінарів» (XIX МКІН у м. Осло, 2000 р.)²³ чи «спеціальних сесій» (XXI МКІН у м. Амстердам, 2010 р.)²⁴. Спрямованість сучасних МКІН на подолання європоцентризму в академічному середовищі дозволяє говорити про глобалізаційний характер сучасного організаційного репертуару світового наукового співтовариства істориків.

Падіння «залізної завіси» та активізація контактів між істориками з різних країн зумовили визнання світовим науковим співтовариством певної вичерпаності епістемологічних можливостей традиційних націо-

²³ The Program of the 19th International Congress in Oslo: website. URL: <http://surl.li/bdmvb> (accessed: 20.12.2025)

²⁴ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam: website. URL: <http://surl.li/bdmpg> (accessed: 20.12.2025).

нально орієнтованих підходів до історіописання і зумовили орієнтацію сучасних МКІН на пошук альтернативних підходів до історіописання. Тематика конгресів, що відбулися у період з 2000 до 2022 рр. дозволяє констатувати, що важливим явищем, яке характеризує теоретико-методологічний репертуар світової історичної науки, є зростання популярності ідеї глобальної історії та активний пошук проблемних полів «нової історичної науки» для її реалізації (екоісторія²⁵, водна історія²⁶, історія взаємодії людини та тварин²⁷ тощо). Пріоритетний характер розробки теоретико-методологічних засад глобально-історичного підходу набув відображення у започаткуванні під час XXII МКІН у Цзинані (2015 р.) практики присудження Міжнародної премії у галузі історії ученим, чий внесок у розвиток світової історичної науки безпосередньо пов'язаний з дослідженнями, реалізованими у транснаціональній перспективі, і з розробленням теоретико-методологічних засад глобальної історії²⁸.

Діяльність МКІН у період 1990–2022 рр. продемонструвала масштабні трансформації сучасного тематичного репертуару світового наукового співтовариства істориків. Утвердження парадигми т. зв. «нової історичної науки», що фіксується на матеріалах роботи даних форумів, починаючи з XVIII МКІН у м. Монреаль (1995 р.) (Isaievych 2009), спричинило посилення уваги вчених з усього світу до проблем т. зв. «нової культурної», «нової соціальної» та «нової політичної» історії та витіснення на маргінес «традиційних», структурно орієнтованих досліджень у царині економічної та соціальної історії. Систематичне проведення сесій, присвячених проблемам інтелектуальної історії, історії емоцій, усної та публічної історії, жіночої та гендерної історії, історії дитинства, історії читання тощо дозволяє помітити посилення ролі всесвітніх історичних форумів у формуванні дисциплінарного поля сучасної антропологічно орієнтованої світової історичної науки.

²⁵ The Program of the 20th International Congress in Sydney: website. URL: <http://surl.li/bdmtl> (accessed: 20.12.2025).

²⁶ The Program of the 21st International Congress in Amsterdam ...

²⁷ XXIII International Congress of Historical Sciences. Poznań 2020/2022. Program: website. URL: <http://surl.li/dkdqy> (accessed: 20.12.2025).

²⁸ The CISH Prize: website. URL: <http://surl.li/bdmwk> (accessed: 20.12.2025).

Отже, МКІН упродовж усієї історії свого існування виступають комунікаційними просторами для продукування дослідницького репертуару світового наукового співтовариства істориків. Організаційний вимір діяльності всесвітніх історичних форумів дозволяє констатувати визначну роль цих заходів у формуванні «горизонтальної» моделі фахової наукової комунікації та механізмів трансляції організаційних та дослідницьких практик, що визначають функціонування міжнародної академічної спільноти істориків. Тематична спрямованість дискусій, що ознаменували перебіг конгресів упродовж 1900–2022 рр., дає підстави стверджувати про визначну роль МКІН у реалізації переходу від позитивістської моделі історіописання до т. зв. «нової історичної науки», легітимації нових проблемних полів світової історіографії та їх інституалізації як окремих субдисциплін. Узгодженість організаційних, теоретико-методологічних та тематичних практик сучасного дослідницького репертуару світового наукового співтовариства істориків визначає його посткризовий характер і сприяє забезпеченню сталого розвитку міжнародної академічної спільноти.

Список літератури / References

Ankeny R., Leonelli S. Repertoires: A Post-Kuhnian Perspective on Scientific Change and Collaborative Research. *Studies in History and Philosophy of Science*. 2016. No. 60. PP. 18–28.

Atamanenko A. Ye. Ukrains'ke istorychne tovarystvo ta Mizhnarodni istorychni konhresy. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademii»*. *Istorychni nauky* [Proceedings of The National University of Ostroh Academy: Historical Studies]. 2009. Vyp. 14. S. 260–272. (In Ukrainian)

Атаманенко А. Є. Українське історичне товариство та Міжнародні історичні конгреси. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. 2009. Вип. 14. С. 260–272.

Bazhenova H. III Mizhnarodnyj konhres istorychnykh nauk 1908 roku v Berlini ochyma joho suchasnykiv. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoryia* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History]. 2007. No. 89–90. S. 4–6. (In Ukrainian)

Баженова Г. III Міжнародний конгрес історичних наук 1908 року в Берліні очима його сучасників. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2007. № 89–90. С. 4–6.

Bazhenova H. Yu. IV Mizhnarodnyj konhres istorychnykh nauk 1913 r. ta uchast' u n'omu vitchyznianskykh vchenykh. *Visnyk Akademii pratsi i sotsial'nykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy: naukovo – praktychnyj zbirnyk* [Bulletin of the Academy of Labour and Social Relations of the Federation of Trade Unions of Ukraine: Scholarly and Practical Collection]. 2006. No. 1. S. 154–160. (In Ukrainian)

Баженова Г. Ю. IV Міжнародний конгрес історичних наук 1913 р. та участь у ньому вітчизняних вчених. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: науково – практичний збірник*. 2006. № 1. С. 154–160.

Bigg Ch., Reinisch J., Somsen G., Widmalm S. The Art of Gathering: Histories of International Scientific Conferences. *The British Journal for the History of Science*. 2023. No. 56 (4). PP. 423–433. <https://doi.org/10.1017/S0007087423000638>

Erdmann K. D. Toward a Global Community of Historians: the International Historical Congresses and the International Committee of Historical Sciences. New York – Oxford: Bergbahn Books, 2005. 448 p.

Erdmann K. D. Les Congrès internationaux des Sciences historiques. *Relations internationales*. 1990. No. 62. PP. 201–211.

Fling F. M. Seventh International Congress of Historical Sciences Warsaw, August 21–28, 1933. *The American Historical Review*. 1934. Vol. 39. No. 2. PP. 269–274.

Haskins Ch. H. The International Historical Congress at Berlin. *The American Historical Review*. 1908. Vol. 14. No. 1. PP. 1–8.

Isaievych Ya. D. Mizhnarodni konhresy istorykiv: website.URL: <http://surl.li/bdmvr> (data zvernennia: 23.12.2025). (In Ukrainian)

Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків: website. URL: <http://surl.li/bdmvr> (дата звернення: 23.12.2025).

Isaievych Ya. D. XIX Mizhnarodnyj konhres istorykiv v Oslo. *Ukrains'kyj istorychnyj zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. 2001. No. 1. S. 159–160. (In Ukrainian)

Ісаєвич Я. Д. XIX Міжнародний конгрес істориків в Осло. *Український історичний журнал*. 2001. № 1. С. 159–160.

Leland W. G. The Congress of Historical Sciences at Zurich. *The American Historical Review*. 1939. Vol. 44. No. 2. PP. 290–293.

Leland W. G. The International Committee of Historical Sciences. *The American Historical Review*. 1926. Vol. 31. No. 4. PP. 726–731.

Leland W. G. The International Congress of Historical Sciences, Held at Brussels. *The American Historical Review*. 1923. Vol. 28. No. 4. PP. 639–655.

Leonelli S., Ankeny R. Repertoires: How to Transform a Project into a Research Community. *BioScience*. 2015. No. 65. PP. 701–708.

Martin O. Le Congrès Historique d'Oslo. *Revue historique de droit français et étranger*. 1928. Vol. 7. PP. 441–460.

Martin O. Le Congrès Historique de Varsovie. *Revue historique de droit français et étranger*. 1933. Vol. 12. No. 3. PP. 525–544.

Monod G. Le Congrès Historique De Berlin. *Revue Historique*. 1909. No. 99. PP. 298–307.

Samojlenko N. I. XXII Mizhnarodnyj konhres istorychnykh nauk: website. URL: <http://surl.li/bdmpru> (data zvernennia: 23.12.2025). (In Ukrainian)

Самойленко Н. І. XXII Міжнародний конгрес історичних наук: website. URL: <http://surl.li/bdmpru> (дата звернення: 11.11.2025).

Schroeder-Gudehus B. Les congrès scientifiques et la politique de coopération internationale des académies des sciences. *Relations internationales*. 1990. No. 62. PP. 135–148.

Sereda O. V. XXI Mizhnarodnyj konhres istorykiv. *Ukrains'kyj istorychnyj zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. 2010. No. 6. PP. 224–225. (In Ukrainian)

Середа О. В. XXI Міжнародний конгрес істориків. *Український історичний журнал*. 2010. № 6. С. 224–225.

Taborans'kyj S. P. Teoretychni dyskusii ta ideolohichne protystoiannia na mizhnarodnykh konhresakh istorychnykh nauk (1950–1990): dys. ... kandydata istorychnykh nauk: 07.00.02 «Vsesvitnia istoriia» / Kyivs'kyj natsional'nyj universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2012. 245 s. (In Ukrainian)

Таборанський С. П. Теоретичні дискусії та ідеологічне протистояння на міжнародних конгресах історичних наук (1950–1990): дис. ... кандидата історичних наук: 07.00.02 «Всесвітня історія» / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2012. 245 с.

Yusov S. L. Ukrains'ki vcheni na XI Mizhnarodnomu konhresi istorychnykh nauk (Stokhol'm, 1960 r.). *Ukraina XI stolittia: kul'tura, ideolohiia, polityka* [Ukraine in the Twentieth Century: Culture, Ideology, Politics]. 2014. № 19. S. 176–193. (In Ukrainian)

Юсов С. Л. Українські вчені на XI Міжнародному конгресі історичних наук (Стокгольм, 1960 р.). *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2014. № 19. С. 176–193.

Mariia Dotsenko

PhD student

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

Email: m-i-dotsenko161@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0085-6807>

THE ROLE OF THE INTERNATIONAL CONGRESSES OF HISTORICAL SCIENCES IN SHAPING THE SCHOLARLY REPERTOIRE OF THE GLOBAL COMMUNITY OF HISTORIANS, 1900 TO 2022

The paper examines the role of the International Congresses of Historical Sciences in the functioning of historical scholarship worldwide during the twentieth and early twenty-first centuries. To explore the relationship between the work of these global forums and the broader trends in the evolution of historical scholarship, the study applies a repertoire-based approach, which makes it possible to analyze the congresses' contribution to shaping the scholarly repertoire in the field of history. The paper considers the influence of the International Congresses of Historical Sciences on the formation of the organizational, theoretical, methodological, and thematic repertoires of the global research community of historians. It argues that the emergence of this form of academic communication was driven by the need to develop a crisis-response repertoire aimed at overcoming the organizational and theoretical-methodological crisis in historical scholarship at the end of the nineteenth century. Particular attention is given to analyzing the impact of the geopolitical upheavals of the period on the transformation of the repertoire of the global historical community. The paper stresses that the emergence of the congresses as a communicative space for generating new repertoires took place with the active support of the International Committee of Historical Sciences, and that this institution's close involvement in organizing and hosting the forums enabled it to bring together scholars from diverse countries in the search for ways to overcome the crisis in global historical scholarship. The paper concludes that the International Congresses of Historical Sciences played an important

role in establishing what may be called a "horizontal" model of scholarly communication and in developing transmission mechanisms for the organizational and research practices of the global historical community. In particular, it is shown that the congresses facilitated the transition from the positivist model of historical writing to anthropologically oriented "new history" and helped to legitimize new problem fields in historiography worldwide.

Keywords: International Congresses of Historical Sciences, International Committee of Historical Sciences, scholarly communication, scholarly community, scholarly repertoire, new history.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису. Крім того, автор повністю дотримувався етичних норм, зокрема щодо уникнення плагіату, фальсифікації даних і дублювання публікацій. У роботі не використано ресурси штучного інтелекту.

Conflict of Interest

The author declares the absence of any conflict of interest regarding the publication of this manuscript. In addition, the author has fully adhered to ethical standards, including the avoidance of plagiarism, data falsification, and redundant (duplicate) publication.

No artificial intelligence tools were used in the preparation of this work.

Дата першого надходження статті до видання: 08.02.2026.

Date of the article's initial submission to the Journal: 08.02.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.04.2026.

Date of acceptance of the article for publication after peer review: 13.04.2026.

Дата публікації: 20.05.2026.

Date of publication: 20.05.2026.